

[Zdraví E15](#) > [Archiv](#) > [Mladá fronta Zdravotnické noviny ZDN](#) > [08/2012](#) > K pohřbívání mrtvorozených

<http://zdravi.e15.cz/clanek/mlada-fronta-zdravotnicke-noviny-zdn/k-pohrbivani-mrtvorozenych-464457>

K pohřbívání mrtvorozených

[zpět](#)

23.4.2012

Právo potraceného a mrtvě narozeného na kvalifikované pohřbení a důstojné hrobové místo občanská společnost neuděluje, nýbrž uznává a potvrzuje jako obecně platné. Cílem tohoto příspěvku není najít racionální, ale právní interpretaci výše uvedených zkoumaných jevů.

Evropské zákony regulující pohřebnictví upravují způsoby jak nakládat s mrtvě narozenými dětmi a zpravidla i plody po potratu, zmocňují orgány dohledu ke kontrole, zda jsou jako lidské pozůstatky ukládány do rakve, převáženy ve speciálním vozidle, zpopelněny v krematoriu nebo pohřbeny do hrobu, v jaké formě jsou přechodně uloženy jejich ostatky a na jakém konečném místě se tyto ostatky nacházejí. Jedná se o právo na pietní ochranu těla mrtvorozeného dítěte a jeho osobnosti, která ostatně není toliko výdobytkem liberálního, respektive právního státu, ale má svůj historický předobraz v křesťanské morálce či věrouce. Přitom platí, že o zákonných variantách nakládání s potracenými a mrtvě narozenými, o tom, v jaké formě a na jakém místě jsou jejich ostatky uloženy, má právo rozhodovat sám jednotlivec. Ustanovení upravující pietu v právních předpisech jsou nezbytná, ale zároveň nezajistí, aby se na nich lidé shodli.

POHŘBENÍ

Dítě rodičům narozené mrtvě je podle judikatury Evropského soudu pro lidská práva součástí partnerského vztahu od okamžiku svého narození a již jen touto skutečností (srov. Gül proti Švýcarsku 1996; Keegan proti Irsku 1994; Kroon a další proti Nizozemí 1994). Matka si může vytvořit silnou vazbu i k plodu, který téměř donosila, a má právo vyjádřit přání dát mu jméno a pohřbít jej, což se dotýká nepochybně „soukromého života“, jehož respektování zaručuje čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. V počtu soudních žalob hraje perinatální medicína jasný prim, nikoli však v pohřebnictví. Ojediněle matka podává žalobu za nepohřbení svého mrtvého novorozence. Česká média za poslední dva roky zveřejnila jednu jedinou stížnost matky na poskytovatele zdravotních služeb, který zlikvidoval tělo jejího dítěte zemřelého při porodu společně s anatomicopatologickým odpadem (srov. ČT 2010). Zahrnutí mrtvorozených do odpadu je v České republice běžná praxe, ale protože šlo o dítě živě narozené, může to být kvalifikováno jako správní delikt [srov. § 26 odst. 1 písm. j) zákona o pohřebnictví].

Reklama

Definice mrtvorozenosti

Do 31. března 2012 se za mrtvě narozené dítě považoval plod neprojevující známky života a vážící alespoň 1000 g. Taková definice nám zlepšovala mezinárodní skóre podle Pavlíkové (2011) téměř o dvě stovky dětí, které podle běžněji užívané definice spadaly mezi narozené, podle české definice však mezi potraty. Světová zdravotnická organizace doporučuje, aby byla stanovena hranice hmotnosti pro potrat 500 g, která odpovídá přibližně 22. týdnu gestace. Toto doporučení bylo převzato ustanovením § 82 odst. 2 zákona o zdravotních službách a je účinné od 1. dubna 2012. Mrtvorozenost definována v citovaném zákoně není. Pro účely vyplnění „Listu o prohlídce zemřelého“ ministerstvo zdravotnictví (MZ) navrhuje definovat narození mrtvého dítěte jako plod narozený bez známek života, jehož hmotnost je 500 g a více; nelze-li porodní hmotnost určit, pak narozený po 22. dokončeném týdnu těhotenství, a nelze-li délku těhotenství určit, pak nejméně 25 cm dlouhý, a to od temene hlavy k patě.

Úprava na Slovensku a v Německu

Zákony o pohřebnictví jsou speciální právní úpravou pietního zacházení s mrtvorozenými ve všech demokratických státech. Ve Slovenské republice platí § 3 odst. 8 zákona č. 131/2010 Z.z., o pohřebnictve, ve kterém se stanoví, že i rodič potraceného plodu může písemně požádat poskytovatele zdravotních služeb o jeho vydání k pohřbení. Plod musí poskytovatel zdravotních služeb předat rodiči nebo jím pověřené pohřební službě. Problematika práva na pohřbívání mrtvě narozených dětí je v SRN v kompetenci jednotlivých spolkových zemí. Právní úprava obsažená v jednotlivých zemských zákonech o pohřebnictví je nicméně zpravidla velmi podobná. Berlín zakotvuje povinnost pohřbení těla novorozence, pokud mu po úplném opuštění dělohy: (1) buď tlouklo srdce, nebo pulzovala pupeční šňůra, nebo se dostavilo přirozené dýchání plicemi a zemřelo po této době, nebo (2) žádná z výše uvedených známek života v bodě 1 nebyla určena, porodní hmotnost nicméně byla nejméně 500 gramů (mrtvě narozené). Tělo novorozence vážící méně než 500 gramů, u kterého po opuštění dělohy nebyly určeny žádné známky života uvedené v odstavci 1 (potraceno), se nepovažuje za mrtvého pro účely tohoto zákona. (Zákon č. 2129– 1, 1973: § 1)

První česká kodifikace

Od vzniku samostatného Československa nebyl přijat žádný zákon upravující právo na pohřbení mrtvě narozeného. Ani moderní vyhlášky ministerstva zdravotnictví o pohřebnictví v 50., 70. a 80. letech 20. století neupravovaly stáří plodu, od kdy se má pohřbívát. V původním poslaneckém návrhu zákona o pohřebnictví z roku 2000 nebyla o pohřbívání mrtvých plodů také ani zmínka (srov. návrh zákona o pohřebnictví Karla Sehoře a dalších poslanců za ODS, č. částky 512/0). Byl vzat zpět v prvním čtení s tím, že vláda vypracuje vlastní předlohu zákona.

Prezident prolife organizace Hnutí pro život Radim Ucháč požádal premiéra Miloše Zemana, aby se v novém vládním návrhu potracené plody nestavěly naroveň amputovaným orgánům v souladu s čl. 7 Deklarace práv počatého dítěte (vyhlášené dne 22. listopadu 1999 Asociací pro právní ochranu dětí a mládeže, Občanským institutem a Hnutím Pro život). Žádost byla pověřeným ministerstvem pro místní rozvoj (MMR) kladně vyřízena a do návrhu zapracována o rok později takto: Lidskými pozůstatky, jež se musejí pohřbít, se rozumí mrtvé lidské tělo, jeho části nebo plod po potratu (definovaný jiným právním předpisem vydaným pro statistické účely). Zákon o pohřebnictví v tomto původním návrhu přijala poslanecká sněmovna 24. května 2001 velkou většinou. Nikdo tehdy nenamítal, že v zákoně je stanovena

pohřbívací povinnost obcí k potraceným plodům. Jistou povinnost měly v zákoně kodifikovanou i porodnice.

Alespoň minimální thanatopraxe

Podle § 4 odst. 3 původně přijatého zákona o pohřebnictví poskytovatel zdravotní služby, které má zřízeno oddělení patologie nebo oddělení soudního lékařství, nejen že by musel mrtvě narozené dítě a plod po potratu předat provozovateli pohřební služby nebo jiné osobě zajišťující pohřbení, ale byl by dále povinen tělíčko umýt a po pitvě zašít. Po dokončení pitvy by poskytovatel musel bezplatně zajistit pro tyto osoby možnost úpravy těla mrtvého dítěte nebo plodu po potratu ve vhodné místnosti a umožnit jim nezbytnou hygienickou očistu. Nemá-li porodnice zřízenou prosekturu, musela by těmto osobám před převozem k pitvě také bezplatně zajistit možnost úpravy těla mrtvorozeného dítěte ve vhodné místnosti a umožnit jim nezbytnou hygienickou očistu.

Takto přijatý zákon o pohřebnictví se měl stát úhelným kamenem nových pohřebních praktik při porodu mrtvého dítěte. Poprvé v moderních dějinách českého státu se stanovilo nejen obligatorní pohřbení mrtvě narozeného těla nebo potracených plodů vážících alespoň 1000 g (zajišťovat měla obec), ale i povinnost minimální thanatopraktické úpravy ze strany poskytovatele zdravotních služeb (po pitvě zašití a umytí) a poté, v případě zájmu, zajištění bezplatné a vhodné místnosti pro pozůstalé (včetně jejich nezbytné hygienické očisty) k uložení tělíčka v rubáši do rakve. Tento první zákonný model managementu perinatální ztráty nikdy nenabyl účinnost.

Změna kvůli statistice jednoho ústavu

Po publikování citovaného zákona o pohřebnictví ve Sbírce zákonů pod číslem 256/2001 média zahájila masivní propotrátovou kampaň (srov. monitoring 2012), na jejímž základě se v poslaneckém a senátorském klubu ODS začalo rychle pracovat na „technické“ novele. Změna spočívala ve vyjmutí mrtvého lidského plodu z ustanovení § 2 zákona o pohřebnictví, definující pro účely zákona mrtvolu, a tím opět – ještě před jeho účinností – od 1. 1. 2002 povolit jeho likvidaci bez rakve a rubáše jako anatomickopatologického odpadu mimo krematorium a mimo pohřebiště. Senátoři to zdůvodnili tím, že „Pohřební ústav Hl. města Prahy v posledních deseti letech nezaregistroval jedinou žádost o pohřbení plodu po potratu ani mrtvě narozeného dítěte (!)“. (Důvodová zpráva 2001) Senátní předlohu podpořilo 34 z 60 přítomných členů horní komory, proti bylo 15 senátorů, především z KDU-ČSL. Z této strany politického spektra citujme Zuzanu Roithovou: „Ať už má na etiku každý názor, jaký chce, nelze podle mého soudu upřít právo ženě či jejím příbuzným pohřbít plod.“ (Stenozáznam 2001) Parlament přijetím změny zákona o pohřebnictví zrušil právo matky pohřbít nejen lidský plod po potratu, ale i mrtvě narozené dítě.

POPIS EXISTUJÍCÍHO PRÁVNÍHO STAVU

Následuje přehled praktických dopadů 12 let starého a dosud platného politického rozhodnutí zákonodárců, které ovlivňuje management perinatální ztráty v samotném jeho základu (jak se loučit s někým, koho někdo vyhodil do smetí?). Komentujeme současné právní názory k pohřbívání mrtvorozených prezentované MMR (z hlediska nákladů na pohřbívací povinnost), MZ (z hlediska práva na vydání k pohřbení) a metodické doporučení ministerstva životního prostředí (MŽP) (z hlediska nakládání s odpady ze zdravotnictví). Některé obce, perinatologická centra a další kompetentní instituce zveřejnily svá stanoviska. V souvislosti s

reformou sociálních dávek vznikl právní nárok na pohřebné těm, kteří sjednají pohřbení mrtvě narozenému dítěti a o pohřebné požádají.

Právo na pohřebné

Dávka pohřebného za pohřbení mrtvě narozeného dítěte byla do konce roku 2011 fakultativní. Ne každý, kdo o ni řádně a oprávněně požádal, byl uspokojen. Důvodem k zamítnutí žádosti bylo nesplnění podmínky trvalého pobytu, což u dítěte, které se narodilo mrtvé, nebylo možné doložit. V souvislosti se zavedením nové podmínky nároku pro všechny dávky státní sociální podpory – podmínky bydliště na území republiky – bylo přistoupeno k výslovnému vyloučení podmínky trvalého pobytu i bydliště u mrtvorozeného dítěte. Pokud tedy jakákoli fyzická osoba vypravuje od 1. ledna 2012 mrtvě narozenému dítěti pohřeb a o pohřebné zpětně požádá, má na něj nárok ze zákona (srov. změnu zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, se zákonem č. 366/2011 Sb.). Soudobá praxe na obecních úřadech ukazuje, že požádat o pohřebné na mrtvé novorozeně je efektivní, částka 5000 Kč zpravidla pokrývá všechny náklady účtované pohřební službou. Pokud je vypravitelem pohřbu mrtvě narozeného dítěte obec nebo poskytovatel zdravotní služby, nemůže jako právnická osoba požádat o pohřebné. Není ale zakázáno, aby sociální pracovník vypravil pohřeb a o pohřebné požádal svým jménem.

Pohřbít by měla obec

Obecnou pohřbívací povinnost mají obce. O mrtvorozeném a o tom, že nikdo nebyl během 4 dnů od jeho narození ochoten uhradit náklady na jeho pohřbení, by měly informovat příslušnou obec podle § 5 odst. 2 zákona o pohřebnictví ty právnické nebo fyzické osoby, u kterých je mrtvorozené dítě přechodně uloženo. Lékař provádějící prohlídku mrtvě narozeného dítěte může „List o prohlídce zemřelého“ předat obci, ve které se dítě mrtvě narodilo. Nebo se poskytovatel zdravotní služby může rozhodnout, že plody po potratu a mrtvě narozené bude pohřbívat na své náklady sám. Nesmí se pohřbít dříve než za čtyři dny od doby, kdy informoval matku, otce nebo osoby blízké zemřelému dítěti. Obdobně to takto řeší každá věznice: „Pokud příbuzní zemřelé vězněné osoby písemně odmítnou provést pohřeb této osoby nebo zemřelá vězněná osoba žádné příbuzné nemá, zajistí pohřeb zhem vazební věznice na náklady státu. Pokud rodina požádá o převzetí urny, informujeme pohřební ústav.“ (Nařízení 2008: odst. 7)

Náklady by měl nést stát i bez pohřebného

Přiměřené náklady v souladu s § 5 odst. 4 zákona o pohřebnictví na pohřbení nese stát, protože po mrtvě narozeném dítěti nejsou dědicové. Opakované žádosti některých obcí o refundaci nákladů na pohřeb mrtvě narozených dětí za daného stavu nemusí být vyřízeny kladně s odvoláním se na platné vymezení právního pojmu nascitura, kterému z administrativního hlediska není přiděleno rodné číslo. Z odpovědi MMR žádajícím obcím dále vyplývá, že pokud obec z humanitárně etických důvodů (podobně jako v jiných případech rodiče nebo nemocnice) zajistí po dohodě se zdravotnickým zařízením a prostřednictvím pohřební služby samostatné pohřbení mrtvě narozeného dítěte, může tak učinit pouze ve své samostatné působnosti, to jest na své náklady.

Obce tento výklad práva řeší různě. Úřad městské části Prahy 4 zvažuje, zda bude nadále zajišťovat pohřeb mrtvě narozeným dětem, když na jeho území leží Ústav pro péči o matku a dítě, který se řadí k perinatologickým centrům s největším objemem porodnické práce. Jen za

prosinec roku 2011 ústav požádal město o zajištění pohřbení tří mrtvě narozených dětí. Přibývá obcí, které ve své samostatné působnosti zajišťují mrtvě narozenému dítěti pohřbení namísto rodičů nebo náklady porodnici zpětně refundují. Například porada vedení odboru správního a vnitřních věcí města Šumperku přijala v lednu 2012 usnesení, že vypravení pohřbu mrtvě narozeným dětem bude vždy hrazeno na náklady města navzdory tomu, že stát úhradu těchto nákladů odmítá.

Náklady na likvidaci anatomickopatologického odpadu musí vždy hradit poskytovatel zdravotní služby, jedná se tedy o službu zdravotní, nezávisle na druhu žároviště. Náklady spojené s přechodným uložením pozůstatků mrtvorozeného dítěte hradí poskytovatel zdravotní služby, a to v souladu s § 4 odst. 4 zákona o pohřebnictví po dobu 48 hodin od úmrtí nebo od provedení pitvy. Po uplynutí této doby hradí náklady ten, kdo sjedná pohřbení podle § 5 odst. 1 zákona o pohřebnictví. Zjednodušeně řečeno, první dva dny po pitvě se s mrtvě narozeným dítětem, včetně převozu těla na pitvu a z pitvy, nakládá stále ještě v souvislosti s poskytováním zdravotní, nikoli pohřební služby. Sjednají-li rodiče během 4 dnů od chvíle, kdy jim bylo oznámeno, že dítě se narodilo mrtvé, pohřbení, hradí náklady za přechodné uložení svého mrtvého novorozence od třetího dne po pitvě.

Lhůta 96 hodin nestačí

V rámci výzkumu psychosociální intervence při porodu mrtvého plodu byl před dvěma lety proveden dotazníkový průzkum (Ratislavová 2010) v jedenácti perinatologických centrech v republice. Dotazník neobsahoval otázku týkající se pohřbení. Z ústní komunikace s maminkami vyplynulo, že některé se začaly zajímat, kam pozůstatky jejich dítěte byly uloženy, až po delší době, než je zákonná 96hodinová lhůta ke sjednání pohřbení (srov. § 5 odst. 1 zákona o pohřebnictví). Jejich obava z toho, že s tělem miminka bylo zacházeno nedůstojně a že se stalo biologickým odpadem, je donutila k tomu, aby zpravidla po propuštění z porodnice domů vyhledaly informace o tom, kde jsou děti pohřbeny. Volaly do nemocnic nebo porodním asistentkám, aby jim řekly, jak se s jejich dětmi nakládalo. U 11 dotázaných maminek jich 8 požádalo postfunerální akty (vyzvedly si urnu). Zbývající se uklidnily, když zjistily, že popel byl rozprášen na hřbitově. Na druhé straně si některé matky stěžovaly na to, že zdravotníci naléhali na velmi časně rozhodnutí o pohřbení (někdy ještě na porodním sále). Ideální praxí by bylo uvedenou lhůtu počítat až po ověřeném předání „Listu o prohlídce zemřelého“ oběma rodičům.

Evidence je dostatečná

Provozní řády všech 27 krematorií u nás označují mrtvé plody za klinicko-patologický odpad, který je nutné zpopelňovat v odlišném právně-administrativním režimu než lidské pozůstatky. K výše uvedené absenci rodného čísla u mrtvě narozeného lze uvést, že rodné číslo není povinnou součástí evidence u žádného z provozovatelů služeb v pohřebnictví. Přiděleno není ani nalezené části mrtvého lidského těla, cizinci nebo osobě neznámé, přesto obce mají povinnost tyto lidské pozůstatky nalezené na svém území pohřbít; náklady na pohřbení částí těl, osob neznámých a cizinců MMR bez problému obci vrací. Pro evidenci z hlediska služeb v pohřebnictví postačí u mrtvě narozeného dítěte „List o prohlídce zemřelého“.

PRÁVO NA VYDÁNÍ PLODU

Vypravitel pohřbu mrtvě narozeného dítěte v České republice má sice od 1. ledna 2012 právní nárok na pohřebné, ale nemá v zákoně zakotvené právo na jeho vydání. Kdo zaručí právo

pacientky, která porodila mrtvé dítě, nebo otce mrtvého dítěte na vydání pozůstatků dítěte na základě jejich žádosti k pohřbení? Vnitřní řády poskytovatelů zdravotních služeb? Na to upozorňují české matky mrtvě narozených dětí sdružující se ve svépomocné skupině „Prázdna kolébka“ poslance a senátory v nedávno zveřejněném dopise: „Co tedy máme pohřbívat, když ve skutečnosti dostaneme sociální dávku na likvidaci odpadu? To máme v České republice raději родit doma, aby nám mrtvé novorozeně zůstalo v náručí?“ (Hráská 2012) Zde musíme použít jiný speciální zákon.

Zákon o zdravotních službách

Přijetím nového zákona č. 372/ 2011 Sb., o zdravotních službách, nedošlo k žádnému posunu ke kodifikaci práva na vydání potracených plodů a mrtvorozených dětí k pohřbení. Zákon v ustanovení § 91 obdobně se starou právní úpravou stanoví, že s odebranou částí těla, včetně částí těla zemřelého, a s plodem po potratu nakládají v souvislosti s poskytováním zdravotních služeb pouze poskytovatelé zdravotní služby tak, že jej zpopelňují ve vlastní spalovně. Nemá-li poskytovatel vlastní spalovnu ani spalovnu jiného poskytovatele, musí si smluvně zajistit zpopelnění v krematoriu. Vymezení možnosti spálit plod po potratu ve spalovně poskytovatele nebo v krematoriu není vymezení možnosti plod pohřbít (viz slova „na základě smlouvy uzavřené mezi poskytovatelem a provozovatelem krematoria“).

Ustanovení řeší situaci, kdy poskytovatel nemá vlastní spalovnu. Plody po potratu nelze ani podle zákona o zdravotních službách nezpopeľnit, tj. uložit do rakve a v rakvi do hrobu. Záznam o spálení plodu po potratu se ze zákona zakládá do zdravotnické dokumentace matky, nikoli do evidence provozovatele spalovny nebo krematoria. Zde jej nalezneme v záznamu o spálení anatomickopatologického odpadu zpravidla pod pojmem „histologické zbytky“. To se týká nejen všech mrtvých plodů a některých mrtvorozených dětí. Podle názoru advokátní kanceláře Kubica, Zajíc a partneři, nedávno publikovaného ve Mladá fronta Mladá fronta Zdravotnických novin ZDNách ZDN, z toho vyplývá, že pokud si od lékaře vyžádáme „na památku“ čerstvě vytržený zub moudrosti nebo odstraněný konkrement, záleží na vstřícnosti lékaře, zda tyto „suvénýry“ vydá, nebo je vydat odmítne a bude postupovat striktně podle zákona (srov. Kubica, Zajíc a partneři 2011).

Získává plod právo na pietu odděleně od práva své matky?

Je dost nesnadné zůstat lhostejný k tvrzení citovaných autorů, že plod po potratu je odebraná část lidského těla matky. Mrtvé tělo dospělého, dítěte nebo plodu není předmětem in iure obecně; není ani subjektem, vůči kterému mohou nebo mají být vykonávána práva a zvláště povinnosti jiných. Sjednat pohřbení pro zemřelého potomka zůstává od archaického římského práva dobrovolným právním aktem zahrnujícím (mimo svou zdravotně-hygienickou funkci) i funkci pietní. I když definici piety musíme hledat mimo právní řád, do jisté míry je právním pojmem. Tělo mrtvorozeného dítěte, před pohřbením i po pohřbení, je *res extra commercium*, věcí mimo dědictví a mimo obchod, a pro své zvláštní určení je vyňato ze soukromého vlastnictví. Proto také zákon o zdravotních službách v § 82 zakazuje mrtvé plody použít při léčbě příjemce lidských tkání a buněk, pro potřeby transplantací nebo pro výrobu léčiv. Šestý pododdíl nového občanského zákoníku (č. 89/2012 Sb.) je přímo nazván „Ochrana lidského těla po smrti člověka“ a v § 92 se jasně stanoví: „Naložit s lidskými pozůstatky a s lidskými ostatky způsobem pro zemřelého nedůstojným se zakazuje.“ Zásada pietní ochrany těla zemřelého a jeho osobnosti (srov. § 82) bude nově sloužit nejen rodičům, ale i osobám blízkým mrtvého novorozeněte.

Současným právním jazykem šlo i v právu římskokatolické církve ve středověku o otázku, zda se lze domnívat, že plod získává právo na respektování piety odděleně od práva své matky. Pokud dítě zemřelo v lůně matčině společně s matkou, mělo být uloženo v hrobě spolu se svou matkou. Pokud naopak dítě vyšlo již mrtvé z matčina lůna, bylo pohřbeno vně hřbitova tak, jak prohlašuje kanonista Guillaume Durand (kolem 1235–1296), jehož názor nebyl ve středověku přijímán jednoznačně, protože po vyjádření tohoto svého názoru dodává: „Někteří nicméně prohlašují, že plod (partus) je považován za součást útrobu.“ (Guillelmi Duranti Rationale divinatorum officiorum I, c. V, 60) Neopakujeme po sedmi stech letech ono středověké nařízení tím, že nařizujeme spalování mrtvých plodů v nemocničních spalovnách, tj. mimo krematorium?

Z připomínkového řízení k reformě zdravotnictví

MMR opakovaně požadovalo v připomínkovém řízení (v letech 2008 a 2011) k návrhu zákona o zdravotních službách, aby zdravotnické zařízení ze zákona umožnilo pozůstalým rodičům vydat mrtvě narozené dítě a plod po potratu k pohřbení. Podle právního názoru MMR není nutné novelizovat citovaný § 2 zákona o pohřebnictví, aby zdravotnické zařízení mohlo mrtvě narozené dítě vydat rodičům nebo jimi pověřené pohřební službě. Z dohody náměstků MMR a MZ v rámci vypořádání zásadních připomínek k návrhu zákona o zdravotních službách ze dne 11. září 2008 vyplývalo, že „na základě žádosti pacientky, která potratila, nebo otce potraceného plodu lze plod po potratu nebo plod po potratu a ostatní biologické zbytky potratu, nelze-li z těchto zbytků plod po potratu oddělit, vydat k pohřbení.“ (Zápis 2008: 1) Návrh tohoto ustanovení, navzdory zmíněným meziresortním dohodám, nakonec předkladatelem nebyl přijat.

MZ to zdůvodnilo v dalším kole vnějšího meziresortního řízení v roce 2011 takto: „Pokud má MMR zájem zajistit právní úpravu pro pohřbívání plodu po potratu tak, jak to bylo v původním znění zákona o pohřebnictví, je třeba, aby nejdříve znovelizoval tento zákon. V souvislosti s touto novelou lze upravit i zdravotnické právní předpisy.“ Ani na vydání mrtvorozeného k pohřební není dosud právní nárok. Poradce ministra pro místní rozvoj Tomáš Moravec se během zmíněného jednání náměstků podělil o vlastní zkušenost s nemožností pohřbít plod po potratu: „Do dneška s jistým vztekem chodím kolem jisté velké nemocnice, protože před 18 lety mi tam vyletěl komínem na začátku druhého trimestru chlapeček – a to byl spontánní potrat. Do dneška mám vztek, že jsem si ho na své valašské loučce nemohl vlastnoručně rozsypat. Nikdo se mě na nic neptal. Pravda je, že byl komunismus. Nikdo nic nechtěl. A tak si myslím, že to, co u nás momentálně je, je v podstatě ještě socialistický systém. A to by být nemělo.“ (Zápis 2008: 2)

Nemocniční spalovny

Na základě první novely zákona o pohřebnictví se stanovilo, že plod po potratu a mrtvě narozené děti se pohřbívají – a ani upravovat po pitvě – nemusí. Ovšem řekne-li se A, musí se říct i B. Nemají-li se pohřbít, musí se ze zdravotně hygienického důvodu odstranit z nemocnic spolu s odpadem. Jak ale potom vysvětlit krok MZ, když z působnosti zákona o odpadech vyloučilo mrtvě narozené děti a potraty a části těl včetně amputovaných končetin a orgánů (srov. důvodovou zprávu k novele zákona o odpadech č. 188/2004 Sb.)? MŽP, odpovědné za odpadové hospodářství ze zdravotnictví, se vyjádřilo o další tři roky později (srov. Metodické doporučení 2007: kapitola 10.3 Patologicko-anatomické odpady).

Podle uvedeného doporučení MŽP by s mrtvými plody, o které nikdo nejeví zájem, mělo být ve zdravotnickém zařízení zacházeno následovně: umístit je odděleně od pece, nemístit s jinými kategoriemi odpadu, přímo s nimi nemanipulovat, shromážďovat je ve vhodných obalech (neprůhledné, nejlépe pevné) v místě, kde vznikají, a uchovávat v pevně uzavřených obalech (např. v dřevěných rakvích, jak se jich obecně používá v patologii) a chlazených prostorách. Pro skladování sice platí stejné zásady jako pro skladování mrtvých lidských těl, ale jde pouze o nepublikovaný, nezávazný a právně nevymahatelný pokyn z července 2007. Absentuje orgán dohledu nad spalem zvláštního odpadu ze zdravotnictví. Zatímco odstraňování nepoužitelných léčiv provádějí nemocniční spalovny v souladu s § 88 odst. 3 zákona č. 378/2007 Sb., o léčivech v přenesené působnosti, likvidaci mrtvých plodů nikoli.

EXKURZ: MANAGEMENT PERINITÁLNÍ ZTRÁTY

Rodiče mrtvě narozeného dítěte se zpravidla nemají v porodnici na koho obrátit s žádostí o vydání těla k pohřbení, ve svém okolí většinou nemají nikoho s podobnou zkušeností, komunikační problémy nastávají i v rodině – kromě rodičů dítě nikdo neznal, neviděl, ostatní členové rodiny se proto se situací těžko ztotožňují. Někteří rodiče se upnou k dítěti v okamžiku, kdy pomyslí na to, že se jim narodí. Potrat zmaří jejich naděje a sny; přesto se některé ženy ptají: „Jak mohu truchlit, když jsem neporodila?“ Běžně se porovnávají s jinými truchlícími rodiči: „Jak se nad tím mohu rmoutit, když jim jejich dítě zahynulo?“ nebo „Oni si na dítě zvykli, teď jsou docela sami.“ Podobně zlehčují velikost jejich ztráty i soucítící slovy: „Můžete mít ještě další!“ – „Bylo by to horší, kdybyste byli své dítě poznali.“ – „Máte doma ještě jiné děti.“

Matoušová (2011: 46) ve své disertační práci přiznává: „Při sestavování osnovy pro teoretickou část jsem měla v úmyslu jen stručné definování syndromu mrtvého plodu a naznačení vhodných postupů a komunikace s rodiči. (...) Později jsem si uvědomila, jak nedostatečné podpory se při porodu mrtvého dítěte matkám dostává a jak negativní dopad měla totální absence psychologické pomoci.“ Ratislavová (2011: 100–108) zdůrazňuje roli porodní asistentky jako průvodkyně pro pozůstalé rodiče. Ona je s matkou v nejužším kontaktu a poskytuje podporu po psychosociální stránce během celého porodu a v šestinedělí. Rituál rozloučení s mrtvým novorozencem, tak jak ho navrhuje např. Roztočil (2008), je podle uváděné autorky v zemích západní Evropy a Skandinávie běžný, zatímco „u nás je stále někdy takové rituální chování považováno za absurdní až zvrácené. Podle všeho ale usnadňuje uzavření celé události, umožňuje započítí ozdravného procesu truchlení“. (Ratislavová 2008: 76) Při otevření tématu někteří namítají, že průběh pohřbu mrtvě narozeného dítěte či plodu po potratu by neměl být okázalejší v porovnání s pohřbem starého člověka.

ZÁVĚREM

Představili jsme právní úpravu pohřbívání mrtvorozených dětí z pohledu ochrany lidských práv a z hlediska speciálních zákonných úprav regulujících zdravotnictví, pohřebnictví a odpadové hospodářství. Do této jedné z nejcitlivějších otázek pohřbívací povinnosti promítáme mimo jiné kulturní přístup k různorodým etickým otázkám. Z citovaných právních předpisů a evropské judikatury nám vyplynulo, že to, co pozůstalí rodiče pro lidské pozůstatky svého zesnulého potomka mohou provést z vlastní iniciativy a vlastním přičiněním, se jim nemá brát z rukou a přenášet na zdravotní nebo pohřební služby.

Obdobně toto základní rodičovské právo upravují i sousední evropské státy, a to nejen z důvodu ochrany těla zemřelého po smrti člověka, ale i z důvodu specifických pohřebních zvyků některých národnostních menšin, církví a náboženských společností. Pokud nikdo nechce pro mrtvorozené dítě sjednat pohřbení dobrovolně, pohřbívat by měla obec na náklady státu v přenesené působnosti. Kritériem pro pohřbení mrtvě narozených nemůže být otázka, zda se likvidace jejich těl společně s dalším nemocničním odpadem dotkne mravního citění rodičů, zejména když o jejich pohřbení neprojevili jakýkoli zájem. Základní kritériem pro pohřbení je nedotčení důstojnosti mrtvého lidského těla.

Jde o důležité rozvedení a konkretizaci článků 7, 8, 10, 11, 13 a 14 Listiny základních práv a svobod. Ústavněprávní hledisko proto vyžaduje, aby sjednání pohřbení mrtvě narozeného dítěte bylo považováno za výkon přenesené, nikoli samostatné působnosti obce. Toto hledisko musí v podmínkách demokratického právního státu nutně převážet nad problematickým pohledem ryze civilistickým, jak je prezentován citovanými – současnými i středověkými – právními názory. S tím pak souvisí rovněž otázka materiálního a personálního zajištění výkonu pohřbívací působnosti, ke kterému je povinován stát. Jinak řečeno, je povinností státu poskytnout obci takové finanční zajištění, aby měla dostatečné materiální a personální kapacity pohřbívací povinnost k mrtvorozeným řádně vykonávat.

Prameny:

- ČT, zpráva ze dne 5. 10. 2010: „České Budějovice řeší případ nepohřbeného novorozence“ <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/103354-ceskebudejovice-resi-pripad-nepohrbenehonovorozence> (4. 4. 2012).
- Důvodová zpráva k novele zákona o pohřbnictví č. 479/2001 Sb.
- Guillelmi Duranti Rationale divinorum officiorum I – IV - Edd. A. Davril, T. M. Thibodeau, Corpus christianorum CXL, Turnhout 1995.
- Metodické doporučení č. ZP36/2007 k nakládání s odpady ze zdravotnictví – z nemocnic a z ostatních zdravotnických zařízení nebo jim podobných zařízení, nepublikováno, MŽP.
- Monitoring (2012), <http://www.pohrebiste.cz/stranky/archiv/monitor/hledat.htm> (4. 4. 2012).
- Nařízení č. 50/2008 generálního ředitele Vězeňské správy ČR.
- Stenozáznam, 6. den schůze senátu, 6. prosince 2001.
- Zákon č. 2129–1 Gesetz über das Leichenund Bestattungswesen (Bestattungsgesetz) Vom 2. November 1973, § 1, <http://www.stadtentwicklung.berlin.de/umwelt/stadtgruen/gesetze/download/bestattungsgesetz.pdf> (6. 1. 2012).
- Zápis jednání náměstků MMR (Milan Půček) a MZ (Markéta Hellerová) v rámci vypořádání zásadních připomínek k návrhu zákona o zdravotních a specifických službách. Praha, 11. 9. 2008, archiv odboru legislativně právního MMR.

Literatura:

- Hráská M: Otevřený dopis ze dne 31. března 2012, adresovaný europoslankyni Zuzaně Rothové. <http://www.dlouhacesta.cz/cz/aktuality/zadost-o-novelu-zakona--cast-otevrenehodopisu.n811> (4. 4. 2012).
- Kubica, Zajíc a partneři: Pohřeb nedonošeného plodu. 27. 6. 2011, <http://www.zdn.cz/clanek/zdravotnickenoviny/pohreb-nedonoseneho-plodu460484> (4. 4. 2012).
- Matoušová M: Psychologická intervence u matek nedonošených dětí. Nepublikovaná

disertační práce, Filozofická fakulta UK, Praha 2011.

- Pavlíková M: Novorozenecká a perinatální úmrtnost – jsme skutečně nejlepší? 21. 11. 2011, <http://www.zdn.cz/clanek/zdravotnicke-noviny/novorozeneckaa-perinatalni-umrtnostjsme-skutecne-nejlepsi-462365> (4. 4. 2012).
- Ratislavová K, Beran J: Psychosociální intervence při porodu mrtvého plodu v historii a dnes. In: Česká gynekologie 2010; 75(5): 462–466.
- Ratislavová K: Aplikovaná psychologie – porodnictví. Reklamní atelier Area, s.r.o.: Praha 2008.
- Ratislavová K: Historické souvislosti péče porodní asistentky o ženu při perinatální ztrátě. Sborník 1.mezinárodního kongresu Historie ošetrovatelství v kontextu historie medicíny a porodní asistence. Zlín 2011.
- Roztočil A et al.: Moderní porodnictví. Grada: Praha 2008.